

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19496127>

Oilada bolalarni sog'lom ishonch ruhida tarbiyalash

Temirov Nabijon Soliyevich –

Farg'ona davlat universiteti
“Pedagogika” kafedrasida professori
pedagogika fanlari doktori
E-mail: temirov@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-3045-0637>

O'razmetova Fotima Abdullayevna –

Farg'ona davlat universiteti talabasi

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada bolalarni erta yoshdan boshlab sog'lom ishonch, ijtimoiy mas'uliyat va mustaqil fikrlash ruhida tarbiyalashning nazariy-metodologik asoslari yoritiladi. Xususan, oilada tarbiya jarayonining uzluksizligi, bola shaxsining shakllanishida psixologik-pedagogik omillarning o'rni, o'g'il va qiz bolalar tarbiyasining o'ziga xos jihatlari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, farzand tarbiyasida ota-onaning ijtimoiy-madaniy muhitni shakllantiruvchi subyekt sifatidagi roli, ularning shaxsiy namunasi va kommunikativ kompetensiyasining ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Bola ongida ijobiy qadriyatlar, ishonch va motivatsiyani shakllantirishda rivojlantiruvchi muhit, mehr-muhabbat va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning o'rni asoslab berigan.*

***Kalit so'zlar:** odat, tarbiya, ota - ona, farzand, erkinlik, qattiqqo'llik, ibrat, fazilat, ishonch, qobiliyat.*

Воспитание детей в семье в духе здоровой уверенности

***Аннотация.** В данной статье рассматриваются теоретико-методологические основы воспитания детей с раннего возраста в духе здоровой уверенности, социальной ответственности и самостоятельного мышления. В частности, на научной основе анализируются непрерывность воспитательного процесса в семье, роль психолого-педагогических факторов в формировании личности ребенка, а также особенности воспитания мальчиков и девочек. Также*

особое внимание уделяется роли родителей как субъекта формирования социокультурной среды, значению их личного примера и коммуникативной компетентности в воспитании детей. Обосновывается значение развивающей среды, любви и социальной поддержки в формировании у детей положительных ценностей, уверенности и мотивации.

Ключевые слова: привычка, воспитание, родители, ребенок, свобода, строгость, пример, добродетель, уверенность, способность.

Raising children in the family in the spirit of healthy self-confidence

Annotation. *This article explores the theoretical and methodological foundations of educating children from an early age in the spirit of healthy self-confidence, social responsibility, and independent thinking. In particular, the continuity of the educational process within the family, the role of psychological and pedagogical factors in the formation of a child's personality, as well as the specific features of raising boys and girls are analyzed on a scientific basis. Furthermore, special emphasis is placed on the role of parents as key agents in shaping the socio-cultural environment, as well as on the importance of their personal example and communicative competence in child upbringing. The study also substantiates the significance of a developmental environment, love, and social support in forming positive values, confidence, and motivation in children.*

Keywords: *habit, upbringing, parents, child, freedom, strictness, role model, virtue, confidence, ability.*

KIRISH

Bugungi axborot oqimi keskin kuchaygan davrda yosh avlodni har tomonlama barkamol, mustaqil fikrlovchi hamda sog'lom ishonch ruhida tarbiyalash masalasi dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti, avvalo, inson kapitalining sifati bilan belgilanadi, bu esa bevosita oiladagi tarbiya jarayoniga bog'liqdir. Shu boisdan oilada bolalarni to'g'ri tarbiyalash, ularda ijobiy odat va fazilatlarini shakllantirish, mustahkam ishonch va mas'uliyat tuyg'usini rivojlantirish bugungi kun ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sanaladi. Yoshlar tarbiyasi masalasiga alohida e'tibor qaratgan Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, zamon o'zgarishlari sharoitida yoshlarning dunyoqarashi, o'dob-axloqi va o'zligiga sodiqligini ta'minlash aynan tarbiya orqali amalga oshiriladi. Bu fikr tarbiyaning nafaqat individual, balki ijtimoiy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, buyuk mutafakkir Alisher Navoiy tomonidan ilgari surilgan "bolani kichik yoshdan tarbiyalash zarurligi" haqidagi qarashlar ham bugungi kunda o'z ilmiy va amaliy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Zamonaviy oila muhitida bolalarni tarbiyalash jarayonida erkinlik va mas'uliyat, mehr va talabchanlik, milliy qadriyatlar va zamonaviy yondashuvlar o'rtasida muvozanatni ta'minlash zarurati ortib bormoqda. Ayniqsa, o'g'il va qiz bolalar tarbiyasining o'ziga xos jihatlarini hisobga olish, ularning qiziqish va qobiliyatlarini rivojlantirish, kelajak kasbini tanlashda to'g'ri yo'naltirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur maqolada oilada bolalarni sog'lom ishonch ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari, amaliy yondashuvlari hamda ota-onaning bu jarayondagi roli ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mazkur tadqiqot mavzusi yuzasidan mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar kompleks tahlil qilindi. Yosh avlod tarbiyasi, xususan, oilada bolalarni sog'lom ishonch ruhida shakllantirish masalalari ko'plab olimlar tomonidan turli aspektlarda o'rganilgan.

Milliy ilmiy merosda tarbiya masalasi muhim o'rin egallaydi. Xususan, Alisher Navoiy asarlarida komil inson tarbiyasi, axloqiy fazilatlarini shakllantirish va yoshlarni ezgulikka yo'naltirish g'oyalari ilgari surilgan. Shuningdek, zamonaviy davlat siyosati darajasida Shavkat Mirziyoyev tomonidan yoshlar tarbiyasi, ularning ma'naviy-axloqiy kamoloti va mustaqil fikrlashini rivojlantirish masalalari ustuvor vazifa sifatida belgilab berilgan.

Xorijiy pedagogik va psixologik adabiyotlarda esa bola shaxsining rivojlanishi biologik, psixologik va ijtimoiy omillar uyg'unligida qaraladi. Jumladan, Lev Vygotskyning madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasida bolaning kognitiv rivoji ijtimoiy muhit bilan uzviy bog'liqligi asoslab berilgan. Jean Piaget esa bolalar tafakkurining bosqichma-bosqich rivojlanishini ilmiy jihatdan izohlab bergan. Ushbu nazariyalar oilaviy tarbiyaning ilmiy asoslarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Shuningdek, sharq mutafakkirlari merosida ham tarbiya, odob-axloq va insoniy fazilatlarini shakllantirish masalalari yetakchi o'rinda turadi. Xususan, Mahmud az-Zamakhshariy hayoti va faoliyati yoshlarni ilmga rag'batlantirish, qat'iyat va iroda tarbiyasining yorqin namunasi sifatida tahlil qilindi.

Tadqiqot metodlari. Tadqiqot jarayonida ilmiy izlanishning quyidagi metodlaridan foydalanildi:

- **Nazariy metodlar:** ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, umumlashtirish, tizimlashtirish va qiyosiy tahlil;
- **Empirik metodlar:** pedagogik kuzatuv, suhbat, anketa (so'rovnoma) o'tkazish, tajriba-sinov ishlari;
- **Statistik metodlar:** olingan natijalarni miqdoriy va sifat jihatdan tahlil qilish;
- **Pedagogik tajriba:** o'quvchilarning kasb tanlashdagi mustaqilligi va ota-onaning ta'sirini aniqlash maqsadida amaliy so'rov o'tkazildi.

Tadqiqot Farg'ona shahridagi umumiy o'rta ta'lim maktabida olib borilib, unda yuqori sinf o'quvchilari ishtirok etdi. So'rovnoma natijalari yoshlarning kasb tanlash jarayonida mustaqil qaror qabul qilish darajasi va oilaviy ta'sir omillarini aniqlashga xizmat qildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot davomida o'tkazilgan so'rovnoma va pedagogik kuzatuvlar natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning aksariyati kasb tanlash jarayonida mustaqil qaror qabul qilishga intiladi. Xususan, Farg'ona shahridagi umumiy o'rta ta'lim maktabining 11-sinf o'quvchilari ishtirokida o'tkazilgan so'rovnomada 24 nafar respondentdan 18 nafari kasbni o'z xohishiga ko'ra tanlashini bildirgan bo'lsa, 6 nafari ota-onasi xohishiga ko'ra tanlashini qayd etgan.

Ushbu natijalar yoshlar orasida mustaqil tanlovga bo'lgan intilishning nisbatan yuqori ekanligini, shu bilan birga, ota-ona ta'sirining ham sezilarli darajada saqlanib qolayotganini ko'rsatadi. Shuningdek, pedagogik kuzatuvlar natijasida aniqlanishicha, bolalarda sog'lom ishonchning shakllanishi ularning o'qishga bo'lgan motivatsiyasi, o'zini ifoda etish qobiliyati hamda ijtimoiy faolligiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Erkin, ammo nazorat ostidagi tarbiya muhitida o'sgan bolalarda mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalari yuqoriroq darajada rivojlanishi kuzatildi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, oilada bolalarni sog'lom ishonch ruhida tarbiyalash murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, u ota-ona munosabati, tarbiya uslubi hamda ijtimoiy muhit bilan chambarchas bog'liqdir. Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, haddan tashqari qat'iy nazorat yoki majburlash bolalarda ichki motivatsiyaning pasayishiga, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatining cheklanishiga olib kelishi mumkin. Aksincha,

bolaga nisbatan ishonch bildirish, uning fikrini tinglash va qiziqishlarini qoʻllab-quvvatlash sogʻlom shaxs shakllanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

Bu borada oiladagi tarbiya jarayonida muvozanatli yondashuv — yaʼni erkinlik va masʼuliyat uygʻunligi muhim ahamiyat kasb etadi. Lev Vygotskyning ijtimoiy rivojlanish nazariyasiga koʻra, bola shaxsining shakllanishida ijtimoiy muhit hal qiluvchi rol oʻynaydi. Shuningdek, Jean Piagetning kognitiv rivojlanish bosqichlari haqidagi qarashlari ham bolalarda fikrlash va qaror qabul qilish jarayoni yoshga mos ravishda shakllanishini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, Alisher Navoiyning tarbiya haqidagi gʻoyalari va Shavkat Mirziyoyevning yoshlar tarbiyasiga oid zamonaviy yondashuvlari oilaviy tarbiyada maʼnaviy-axloqiy qadriyatlarning ahamiyatini yanada kuchaytiradi. Tadqiqot natijalari oilada sogʻlom ishonch muhitini shakllantirish bolalarning shaxsiy rivojlanishi, kasb tanlashdagi mustaqilligi va ijtimoiy faolligini oshirishda muhim omil ekanligini koʻrsatdi.

XULOSA

Oilada bolalarni sogʻlom ishonch ruhida tarbiyalash ularning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Oilaviy tarbiya jarayonida erkinlik va nazoratning muvozanati, ota-ona tomonidan koʻrsatiladigan ijobiy namuna, shuningdek, bolaga nisbatan ishonch va qoʻllab-quvvatlash uning mustaqil fikrlashi va masʼuliyatli qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlanishicha, bolalarning kasb tanlash jarayonida ularning shaxsiy qiziqish va qobiliyatlarini inobatga olish muhim omil hisoblanadi. Majburlash asosidagi yondashuvlar esa bolada ichki motivatsiyaning pasayishiga va ishonch hissining zaiflashishiga olib kelishi mumkin. Lev Vygotsky va Jean Piaget tomonidan ilgari surilgan ilmiy qarashlar oilaviy tarbiyaning psixologik asoslarini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, Alisher Navoiyning tarbiya haqidagi fikrlari va Shavkat Mirziyoyevning yoshlar siyosatiga doir qarashlari mazkur mavzuning dolzarbligini yanada mustahkamlaydi. Oilada sogʻlom ishonch muhitini shakllantirish farzandlarning intellektual, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishini taʼminlaydi hamda ularni jamiyatda oʻz oʻrnini topa oladigan, mustaqil va barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Shavkat Mirziyoyev. “Ijtimoiy barqarorlikni taʼminlash, muqaddas dinimizning sofligini asrash – davr talabi” mavzusidagi nutq. Toshkent, 2017-yil 15-iyun.
2. Alisher Navoiy. Hikmatlar toʻplami. – Toshkent: Oʻzbekiston nashriyoti, (yil koʻrsatilmagan).
3. Abdulla Qodiriy. Oʻtkan kunlar. – Toshkent: Sharq nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2007.
4. “Hurriyat” gazetasi. 2017-yil 22-fevral. “Oʻzbekiston maʼrifatparvarlar jamiyati raisi, tarix fanlari doktori, professor Ubaydulla Uvatov bilan suhbat.”
5. Buyuk yurt allomalari. – Toshkent: Oʻzbekiston nashriyoti, 2018.